

Nieuwe Uitgaven

Siberië - Een zelfportret met vleugels

Een alleraardigst boekje, zeker voor degenen die nieuwsgierig zijn naar hetgeen vogelaars meemaken op hun tochten door Oost-Siberië, de landmassa ruwweg gelegen tussen de rivier de Lena en de Grote Oceaan. Nadat de Finse Ulla-Lena Lundberg, tijdens de Brezjnevperiode al Noordoost-Siberië kon bezoeken, maakte ze ook tijdens en vlak na

de grote politieke omwenteling van rond 1990 een aantal reizen in het gebied, waarbij ze Oessoerië, Sachalin, de Selengadelta met het Baikalmeer, Jakoetsk en de Kolymadelta bezocht. Voorts werd vanuit Anadyr via Providenya een tocht door de Beringstraat gemaakt. Die reizen vonden plaats in gezelschap van vogelaars. Voor ingewijden is het duidelijk dat Lundberg haar tochten maakte met het

prestigieuze Britse 'BirdQuest', de destijds in Oost-Siberië voortreffelijk ingevoerde vogeloutoperator die, als alles meezat, haar deelnemers onthaalde op Lepelbekstrandlopers, Ross' Meeuwen, Stellers Zeearenden en Kleine Regenwulpen, kortom, op soorten waarvan Noordwest-Europese vogelaars dromen. De schrijfster geeft nuchter en met humor aan welke problemen men het hoofd moest bieden voor de vogelaars hun optiek op die begeerde soorten konden richten... of niet. Meer nog gaat ze in op de gebieden waardoor de tochten voeren en op hun huidige bewoners. Ook beschrijft ze cultuur-historische facetten, waarbij vooral de oorspronkelijke bevolking aan bod komt, waarvan ze overigens vrijwel niets meer terugvindt. Voor degenen die Ulla-Lena Lundberg gelezen hebbend en geboeid geraakt, zich in groter verband wensen te verdiepen hetgeen zich de afgelopen eeuwen afspeelde achter de Oeral, is het in 1992 verschenen 'Siberië - Het land achter de horizon' van Benson Bobrick een aanrader. Maar zeker ook geeft 'Een zelfportret met vleugels' veel informatie over een gebied vol dramatiek en mysterie. Bovendien ook informatie over de schrijfster.

GLO

Ulla-Lena Lundberg: Siberië. Een zelfportret met vleugels. 176 pagina's. Oorspronkelijke titel: Sibirien. Ett självporträtt med vingar. Vertaling van Ger Meesters. (1993/2002). ISBN 90-74345-2908. GMB Uitgeverij, Haarlem. Prijs € 14,95.

Recensie van het Dutch Birding video-jaaroverzicht 2001

Het zevende video jaaroverzicht met zeldzame en minder zeldzame soorten gezien in Nederland en België in 2001 is weer gepresenteerd tijdens de Dutch Birding Vogeldag. Tijdens deze dag, die in principe altijd op de eerste zaterdag van februari plaatsvindt, is het de gewoonte een jaaroverzicht te geven van alle zeldzame soorten uit het afgelopen jaar. Presentator Wim Wiegant laat enkele statistieken zien van het aantal soorten dat te zien was in Nederland, of het aantal nieuwe soorten voor Nederland in een jaar. Het zou mijn aanbeveling zijn deze grafieken mede op te nemen in de video met het jaaroverzicht. Deze overzichten op video beginnen een

goede traditie te worden. Het stimuleert de vooruitgang van de kennis op het gebied van determinatie. Zo is het een belangrijk tijdsdocument dat naar de toekomst toe steeds waardevoller kan worden. Een bevorderende factor daarbij is het zeer deskundige commentaar dat Max Berlijn heeft gemaakt bij de beelden. Max begint bij de eerste soorten op een manier die erop lijkt of hij ons een geheim wil vertellen en eigenlijk is dat zo gek nog niet. Hij leidt ons in in de geheimen van de determinatiekennis van de diverse soorten en ondersoorten.

Een mooi voorbeeld vind ik het commentaar bij een van de prachtige beelden van een Kleine Vliegenvanger (*Ficedula parva*). Hij noemt hierbij de Taigavliegenvanger, die minder warm van kleur onder op de borst zou zijn. Het betreft de vogel die op 3 oktober 2001 in De Cocksdorp werd gezien. Max wijst op de relatief korte snavel. Als hij echter commentaar geeft bij de Kleine Vliegenvanger van Zeebrugge, die daar op 21 september 2001 werd gezien, dan vind ik de eerder genoemde vogel meer voldoen aan de beschrijving van de Taigavliegenvanger. Misschien dat een toekomstige Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna later met meer kennis van zaken een andere beslissing over de soort neemt. Daarom is het goed dat er uitgebreide documentatie voorhanden is.

De Notenkraker van Zuidhorn siert de stofmap van deze video. Ook hierbij wordt ons op de band bij deze vogel en bij de twee vogels van Zeewolde goed duidelijk gemaakt wat de verschillen zijn tussen de diksnavelige en de dunsnavelige ondersoorten (*Nucifraga c. caryocatactes* uit Midden- en Noord-Europa en *Nucifraga c. macrorhynchos* uit Siberië). Determinatie in het veld blijkt echter nog zeer lastig.

Was het hoogtepunt in Nederland de komst van achttien Vale Gieren (*Gyps fulvus*), door velen gezien, of de Aasgier (*Neophron percnopterus*), die maar door enkele attente twitchers werd waargenomen? Of voelen wij toch het gemis van enkele nieuwe Nederlandse soorten, die door vrijwel niemand konden worden waargenomen. Denk aan de Huisgierzwaluw (*Apus affinis*), de Wenkbrauw-

albatros (*Diomedea melanophrys*) van Vlieland en de Kleine Torenvalk (*Falco naumanni*) die in Bergen dood werd gevonden. Voor Belgische vogelaars is dit geen vraag. Voor hen was de Blauwstaart (*Tarsiger cyanurus*) van Blankenberge het absolute hoogtepunt in 2001. Die Belgen zijn niet alleen goed in taal, maar ook in het herkennen van vogels!

Al met al is dit Dutch Birding video-jaaroverzicht opnieuw een waardevol document dat hopelijk nog vele jaren zal worden gepubliceerd mogelijk in de toekomst op DVD. Persoonlijk vind ik het goed dat bekende vogelaars met kennis van zaken het commentaar maken en eventueel inspreken op de band. De mensen achter de vogels zijn ook belangrijk. Het is goed dat Max regelmatig de ontdekkers noemt en zelfs wijst op Niek Marra, die eens de eerste broedgevallen van de Morinelplevier (*Charadrius morinellus*) ontdekte.

De videoband is verkrijgbaar voor € 27,00 en is voor € 29,75 (inclusief portokosten) te bestellen door het bedrag over te maken op rekeningnummer 89.90.07.287 ten name van Plomp Digital Video te Linschoten, onder vermelding van Video Jaaroverzicht 2001, met daarbij uw naam en adres. De band wordt u dan direct toegestuurd. Plomp Digital Video, Wetering 7, 3461 JA Linschoten. Geïnteresseerden uit België dienen € 33,75 over te maken.

PCM

Leidraad ecologische herstelmaatregelen voor kustbroedvogels

Balanceren tussen natuurlijke processen en ingrijpen

Inherent aan de uitvoering van een van zijn hoofdtaken, te weten bescherming van het vaderlandse grondgebied tegen wateroverlast, heeft Rijkswaterstaat in het verleden twijfelloos bijgedragen aan het ontstaan van de 'Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland'. Dat is nu anders. Als beheerder van de grote rijkswateren is Rijkswaterstaat in belangrijke mate verantwoordelijk voor het voeren van een 'Integraal Waterbeheer', conform de uit 1989 daterende Derde Nota Waterhuishouding. Bij dit beleid dient men rekening te houden met de ecologische waarden van watersystemen. In het kader van een Programma Herstel en Inrichting voerde men sinds 1990 tientallen herstelprojecten uit om negatieve effecten van in het verleden plaatsgevonden ingrepen te

neutraliseren. Daarnaast kwam het tot kunstmatige inrichtingsmaatregelen als aanleg van vistrappen en broedlocaties voor kustbroedvogels. Het gaat zeker niet te ver het werk van Rijkswaterstaat ten behoeve van behoud van kostbare (Rode Lijst) vogelsoorten te vergelijken met inspanningen die de beleidsverantwoordelijke organisaties als Staatsbosbeheer (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij) en de Vereniging Natuurmonumenten zich getroosten. In het onlangs verschenen rapport 'Leidraad ecologische herstelmaatregelen voor kustbroedvogels' wordt onder andere aandacht besteed aan enkele kustbroedvogels, zoals Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier, Grote Stern, Visdief, Noordse Stern en Dwergstern. Voorzien van legio praktijkvoorbeelden, doen de auteurs van deze uitgave van het Rijksinstituut voor Kust en Zee uit de doeken wat kon worden bereikt en nog binnen bereik lijkt te liggen, ondanks het feit dat er een einde is gekomen aan de periode waarin, in het kader van de Deltawerken, steeds opnieuw voor kustbroedvogels aantrekkelijke terreinen voorhanden kwamen. Terreinen die dan ook na een periode van circa vijf jaar als gevolg van vegetatiesuccesie voor deze soorten verloren gingen en waar nu veelal een standaardpakket zangvogels broedt. Strandplevier en Dwergstern zijn stellig de meest kwetsbare representanten van de groep zogenaamde kustbroedvogels. Van beide soorten ligt de populatieverhouding Noordwest-Europa-Nederland-Nederlandse Delta op 1000-350-250 respectievelijk 5000-400-300 broedparen, uit welke cijfers het belang van ons Deltagebied

voor beide soorten blijken moge, benevens het moedgevende resultaat dat het gerichte beheer als vervangende dynamiek wist te bereiken. Een pluim op de hoed en een steun in de rug voor het tot dusver gevolgde beleid bij het steeds terugkerend dilemma 'wel of niet ingrijpen'. Vogelaars die thans vanuit de hut 'De Visarend' op de Ventjagersplaat het hart ophalen aan tientallen Dwergsterns, zullen zich realiseren dat die sterns er niet zo maar kwamen. Ze zijn komen broeden op speciaal door Rijkswaterstaat onder andere voor hen aangelegde eilanden. Die hut werd overigens geplaatst door Staatsbosbeheer.

GLO

Meininger P.L. & J. Graveland (2002): Leidraad ecologische herstelmaatregelen voor kustbroedvogels. Balanceren tussen natuurlijke processen en ingrijpen. 64 pagina's. Geïllustreerd. ISBN 90-369-3416-8. Rapport RIKZ/2001.046. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Middelburg. Nadere informatie bij Jaap Graveland, telefoon (0118) 67 22 83 of bij Peter Meininger, telefoon (0118) 67 23 31.

Internationaal vogelbeschermingsnieuws

Onder de titel *No respect for India's 'Wild World'* staat in de BirdLife-uitgave 'World Birdwatch' Volume 24 nummer 1, maart 2002, de meest recente informatie te lezen over de noodlottige infectie die in India huishoudt onder de Indiase Gypsgieren. Het gaat om een aandoening waardoor de drie Gypssoorten binnen enkele jaren met 90% afnamen. In Rajasthan, in Noordwest-India, waar 's winters Vale Gieren en Himalayagieren verschijnen, zijn thans van beide soorten ook zieke en dode exemplaren aangetroffen. Inmiddels is het eveneens mis in het naburige Pakistan. Vanuit Tibet kwam de mededeling dat daar schijnbaar met de gieren nog niets aan de hand is, maar de vrees is geuit dat via de soorten die het Midden-Oosten bewonen (Monniksgier en Vale Gier), de infectie Europa en Afrika kan bereiken. Gieren waren in India traditioneel de aasopruimers. Een taak die nu is overgenomen door een inderhaast opgerichte overheidsdienst en door verwilderde honden, met als gevolg dat deze laatste alarmerend toenemen, hetgeen ernstige gezondheidsconsequenties kan hebben voor de bevolking. Gesteund door een gift van de Engelse regering moet onderzoek ant-

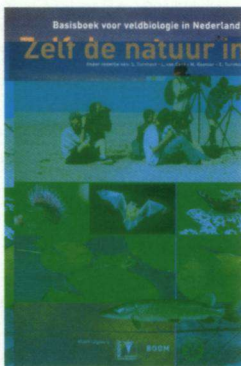
woord geven op de verschillende vraagstukken die aan de Indiase gierenramp zijn verbonden (<http://www.vulturedeclines.org>).

Officiële Britse belangstelling was er ook bij de start van de door BirdLife op 14 januari 2002 georganiseerde campagne 'Save the Albatross'. De Prins van Wales startte die actie, die als doel heeft einde te maken aan de jaarlijkse dood van tienduizenden Albatrossen en andere zeevogels, als gevolg van longlinefishing-activiteiten. Wie meer wil weten over de albatrosscampagne kan terecht op <http://www.birdlife.net/seabirds>. Hoe hard actie nodig is moge blijken uit het feit dat een Nieuw-Zeelandse trawler eind 2001 op één trip ruim driehonderd zeevogels als bijvangst meldde. Voor het merendeel betrof dit Witkinstormvogels. Een derde campagne die werd gestart, was er één voor het behoud van de Indische Trap, waarvan de populatie thans minder dan duizend individuen bedraagt. Deze actie voert BirdLife samen met de organisatie Bombay Natural History Society.

Goed nieuws valt er gelukkig ook te melden. Een recente inventarisatie naar de Lears Ara, die alleen voorkomt in een klein gebied in Noordoost-Brazilië, kwam uit op 246 individuen. Aan het eind van de jaren negentig waren dat er niet meer dan 170. In de winter van 2001-2002 telde men in Zuid-Korea niet minder dan 300.000-400.000 Baikaltalingen. Een nieuw record, dat leidde tot een aanzienlijke bijstelling naar boven van de wereldpopulatie van deze soort. In een poging de populatie van de Knobbelmeerkroet te steunen in Zuid-Spanje, liet men daar 149 exemplaren los. Met succes, want vijf paren vingen aan met broeden. Minder aangenaam is het nieuws uit Spanje dat in dit land in het jaar 2000 maar liefst 945 vergiftigingsincidenten werden geregistreerd. Daarbij kwamen, onder andere, 183 gieren om. Dit is een aanzienlijke toename vergeleken met voorgaande jaren. Zoals in bijna iedere uitgave van World Birdwatch, is er wederom nieuws over de Californische Condor te melden. Loodvergiftiging blijkt de grootste handicap bij pogingen de kostbare herintroductieprogramma's tot een goede afloop te brengen. In februari 2001 waren er 161 individuen, waarvan zesenvoertig in het wild, maar alle project-

vogels. In Slowakije hebben onverlaten het voorzien op Keizerarenden. De natie telt dertig tot vijfendertig paren. In de zomer van 2001 stelde men drie gevallen van vervolging vast. Deze varieerden van het vellen van bomen met bewoonde nesten tot door hagel noodlottig gewonde vogels. Aan de boeiende en meeslepend fraai geïllustreerde rapportage in het tijdschrift 'Atlantic Seabirds' (Volume 3, nummer 3, 2001) van landgenoot Kees Camphuysen over diens ervaringen met de weinig bekende Brilstormvogel tijdens zeevogelonderzoek in de Zuidelijke Atlantische Oceaan, schenkt deze World Birdwatch eveneens aandacht. Dit is slechts een greep uit de rijk gevarieerde inhoud van het tijdschrift dat steeds opnieuw op toegankelijke wijze inzicht geeft, positief en negatief, over reilen en zeilen van de mondiale avifauna. Opbeurend is dat in steeds meer naties BirdLife aan de weg timmert. In het kader van tijdens het najaar van 2001 door BirdLife georganiseerde World Bird Festival kwam het in 88 landen tot 1450 evenementen, waaraan ruim 300.000 mensen deelnamen. Dat geeft hoop.

GLO

Zelf de natuur in

Bij de KNNV Uitgeverij is verschenen 'Zelf de natuur in - Basisboek voor veldbiologie in Nederland'. Natuur is niet alleen mooi, maar zit ook fascinerend in elkaar. In Nederland kan men veel méér mooie planten, leuke diersoorten en indrukwekkende landschappen vinden dan men misschien zou denken. Dit boek zal zeker velen inspireren om zelf de natuur in te gaan, te bekijken welke soorten planten en dieren er zijn, te begrijpen hoe

een natuurgebied in elkaar zit, te leren hoe je zelf zwijnsensporen of zeegarnalen kunt vinden, hoe je vleermuizen verstaanbaar kunt maken, maar ook hoe je zelf een eenvoudig veldbiologisch onderzoek kunt doen. Het boek is breed van opzet. Het behandelt eigenlijk het hele scala van 'de natuur'. In eerste instantie vanuit een totaalvisie, vervolgens wordt ingegaan op groepen levende organismen en soorten. Vanzelfsprekend wordt ook aandacht besteed aan wat er aan vogels in Nederland valt te ontdekken.

In het eerste gedeelte besteden de auteurs aandacht aan de verschillende ecosystemen, grondsoorten en de kringloop van water, maar ook aan het klimaat en de geschiedenis van ecologie, veldbiologie en natuurbescherming. In dit deel wordt een karakteristiek geschetst van landschapstypen, zoals kust- en duingebieden, bos, heide, veen of rivierengebieden. Vervolgens wordt ingegaan op de invloed van de mens op het landschap, nu en in het verleden. Ook komt de ontwikkeling van de biologie als wetenschap aan de orde en worden onder andere de classificatie en naamgeving behandeld. Het gedeelte sluit af met een hoofdstuk dat bedoeld is om te laten zien hoe je in het veld waarnemingen kunt doen en hoe leuk dat kan zijn als je meer doet in de natuur dan alleen maar wat rondwandelen en in de zon zitten.

In het tweede gedeelte komen de meest algemene en herkenbare planten en dieren van Nederland aan bod. Per soort worden kenmerken, leefwijze en leefgebied beschreven. In het deel over planten komen de verschillende voortplantingsmechanismen aan bod en bijvoorbeeld hoe je de onderdelen van planten kunt herkennen en onderscheiden. Je leert hoe je grassen en zeggen kunt onderscheiden, maar ook welke bloeiwijzen er bestaan en hoe planten functioneren in het ecosysteem. Uiteraard worden ook bomen, varens, mossen en korstmossen behandeld. Deze laatste twee groepen zelfs vrij uitgebreid. Aan insecten en andere geleedpotigen van het vaste land, zoetwaterdieren, dieren en wieren, amfibieën en reptielen en zoogdieren worden afzonderlijke hoofdstukken gewijd. Ook voor vogels is een afzonderlijk hoofdstuk ingeruimd. Na een stukje over de evolutie

en de karakteristieke bouw van vogels en een korte schets over de hoofdonderdelen van het verenkleed, de levenscyclus en het trekgedrag, volgt een onderdeel waarin de vogelsoorten aan de orde komen. Terecht is de keuze beperkt tot soorten die karakteristiek zijn voor ons land. In totaal worden ongeveer negentig soorten behandeld. Dat zijn overwegend soorten die algemeen zijn, maar er zijn ook wel uitzonderingen bij, zoals de Zwarte Specht, de Wilde Zwaan en de Kleine Zwaan. Opvallend is dat exoten, zoals de oprukkende Nijlgans en Canadese Gans niet worden genoemd, maar wel is een kort stukje opgenomen over de Zwarte Zwaan. In de soortbeschrijvingen wordt vooral aangegeven hoe je de vogel kunt onderscheiden van andere en er wordt gewezen op de belangrijke kenmerken om de soort te herkennen. Deze beschrijvingen zijn terecht, heel beknopt gehouden. 'Zelf de natuur in' vervangt niet de traditionele vogelveldgids. Wel wordt er in veel gevallen behalve over het uiterlijk of het geluid ook wat verteld over karakteristieke gedrag of over het voorkomen van de soorten. Erg handig zijn de logootjes die voor elke soort of voor een groep aangeven in welke biotoop de vogels te vinden zijn. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen bos, struweel, open landschap en weiland, oevers, water en de stad. Het onderdeel over vogels sluit af met een kort artikel onder de titel: 'Actief met vogels: hoe word ik vogelaar?'. Daarin wordt nog iets verteld over hulpmiddelen en veldgidsen. Achterin het boek vind men ook verwijzingen naar organisaties die kunnen ondersteunen. Jammer dat daarbij is volstaan met het noemen van de drie grote landelijke organisaties Vogelbescherming, Sovon en de Dutch Birding Association. Ik kan er begrip voor hebben dat het ondoenlijk is de vele regionale organisaties te noemen, maar een enkele opmerking over het bestaan van over het hele land verspreide regionale en lokale (vogel)werkgroepen en afdelingen van IVN of KNNV en van weidevogelbeschermingsgroepen was in deze uitgave toch wel op zijn plaats geweest. Het boek bevat overigens ook voor vogelaars zeker nog andere nuttige informatie dan het hoofdstuk over vogels zelf. In het boek komen immers ook allerlei planten,

insecten, wormen, larven, etcetera aan de orde. Dat betekent dat eigenlijk alles wat vogels als voedsel dient, ook in dit boek wordt behandeld. Verder is er nog een stuk gewijd aan het bij de vogelaar zo populaire braakballen pluizen. Ter ondersteuning daarvoor bevat het boek ook een afzonderlijke, geïllustreerde tabel met muizenkaken.

'Zelf de natuur in' is echt een boek voor jongeren door jongeren. Het is met enthousiasme geschreven door jongeren met een goede kennis van de natuur, afkomstig uit de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJJ). De redactie wordt gevormd door Sander Turnhout, Menno Reemer, Esther Turnhout en Loek van Gent.

Het boek is bedoeld om mensen die in natuur geïnteresseerd zijn, een stap op weg te helpen. 'Zelf de natuur in' is een basisboek voor veldbiologie in Nederland en past in de excursietas van elke natuurliefhebber en beginnend veldonderzoeker. Het is behalve een leerboek ook een naslagwerk. Om het opzoeken de gemakkelijkken zijn de verschillende rubrieken voorzien van kleurvlakjes langs de bovenhoek en er is een index van wetenschappelijke soortnamen, biotopen en gebruikte termen. 'Zelf de natuur in' zal zeker goede diensten kunnen bewijzen bij jeugdgroepen of bij jeugd cursussen.

Turnhout, S., L. van Gent, M. Reemer & E. Turnhout (2002): Zelf de natuur in. ISBN: 90 5011 156 4. Uitvoering: genaaid gebonden, 17 x 24 cm, full-color, 352 pagina's. Prijs: € 19,95. KNNV Uitgeverij, Utrecht. Website: <http://www.knnvuitgeverij.nl>.

RAK